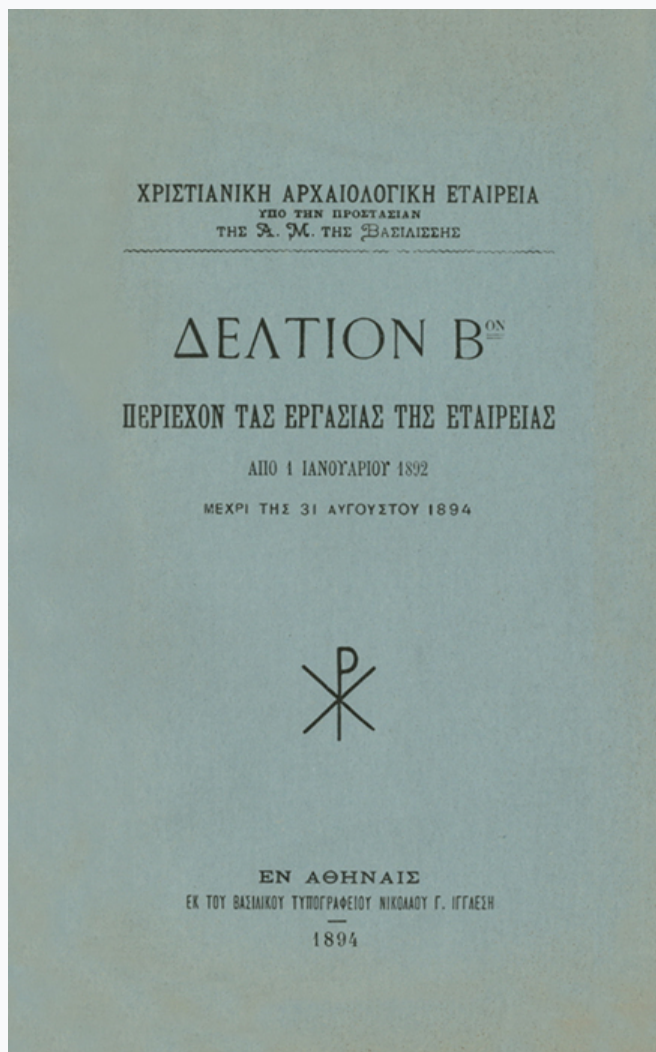

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 2 (1894)

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α'

Μουσείον Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις 1893

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1516](https://doi.org/10.12681/dchae.1516)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (1894). Μουσείον Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις 1893. Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας, 2, 32-62. <https://doi.org/10.12681/dchae.1516>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Μουσείον Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης.
Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις 1893

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α' • Σελ. 32-62

ΑΘΗΝΑ 1894

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ.

Γ. ΔΑΜΠΙΑΚΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου

ΜΕΛΕΤΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ 1893.

Α

*Κύριε Πρόεδρε,
Φίλοι ἐταῖροι.*

Από τῆς 14 Ἀπριλίου 1893, δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀρ. 10,314 τῆς 26 Μαρτίου 1893 ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 490 τῆς 5 Ἀπριλίου 1893 ἐγγράφου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας, τὸ Μοσεῖον ἡμῶν ἐτοποθετήθη προσωρινῶς ἐν τῷ Κεντρικῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ.

Χάρις ταῖς ἐνεργείαις ἀξιοτίμου συναδέλφου τοῦ κ. Βούρου παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς Κυβερνήσεως κ. Τρικούπη.

Εἰς κοινὴν θέαν παρεδόθη τοῦτο τῇ 8 Αὐγούστου 1893

ἡμέρα Κυριακῆ¹.

Καθ' ὄλον τὸ ληξαν ἔτος εἰσῆλθον ἐν ὄλω 146 ἀντικείμενα, καταγραφέντα ἐκ τῶ κώδικι ὑπὸ τοὺς ἀριθ. 1723—1867,

ἦτοι εἰσῆλθον·	τούτων προῆλθον·
Διάφορα ἀντικείμενα	29
Χειρόγραφα	15
Ἐντυπα	18
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις	5
Φωτογραφικὰ ἀπότυπα διαφόρων ἀνά τὸ Κράτος Χριστιανικῶν Μνημείων	79
Τὸ ὄλον	146
	Ἐκ δωρεῶν 62
	Ἐξ ἀγορᾶς φωτογραφίας 9
	Φροντίδι δὲ ἡμῶν φωτογραφίαι καὶ ἄλλα ἀντικείμενα 75
	Τὸ ὄλον 146

Ἐπισκέφθησαν δὲ τὸ ἡμέτερον Μουσεῖον ἀπὸ τῆς 8 Αὐγούστου 1893, μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1893 τὸ ὄλον 2,055

ἦτοι τὸν Αὐγούστον	294
Σεπτέμβριον	326
Ὀκτώβριον	441
Νοέμβριον καὶ	604
Δεκέμβριον	390
ἐν ὄλω	2055

Ἐπειδὴ δὲ διπλάσιος περίπου εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν μὴ ἐγγραφομένων ἐν τῷ βιβλίῳ, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ὑπακλήλων, ὁ ἀληθὴς ἀριθμὸς τῶν κατὰ τοὺς 5 τούτους μῆνας ἐπισκεφθέντων τὸ Μουσεῖον ἡμῶν ἀνέρχεται ὑπὲρ τὰς 4 χιλιάδας.

Δὲν ὑπερβάλλομεν δὲ εἰπόμεν ὅτι, ἀπὸ τῆς καταθέσεως τῶν ἱερῶν χειμηλίων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσεῖῳ καὶ οἱ ἐν γένει ἐπισκέπται τούτου ἠϋξήθησαν σπουδαίως.

1. Ἴδὲ «Νέαν Ἐφημερίδα» 8 Αὐγούστου 1893.

Β΄.

Περιηγήσεις ἡμῶν ἀνά τὴν Ἑλλάδα.

Καθ' ἕλον δὲ τὸ ληξάν ἔτος ἐπεσκέφθημεν 30 περίπου τόπους:

Τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἠρειπωμένην Μονὴν τοῦ Ἀστερίου, τὴν παρὰ τὸ Γαλάτσι Ὡμορφη ἐκκλησιᾶ, τὴν Χερσόνησον καὶ τῶν Ἰσθμῶν τῶν Μεθάνων, τὸν ὑπὸ τὸ χωρίον Κουνουπίτσα (Μεθάνων) ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸν Πόρον, τὸ Βίδι (ἐπίνειον Δαμαλαῖ), τὴν Αἰγιαναν, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, τὴν Ἀμαλιάδα, τὸν Πύργον, τὸ Κατάκωλον, τὴν Πύλον, τὴν Κυλλήνην, τὸν παρὰ τὴν Κυλλήνην ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου Ἀρκούδη, τὸ ὑπὸ τὸ φρούριον Χλομοῦτσι χωρίον Κάστρο, τὴν Μονὴν τῶν Βλαχέρων, τὴν διαλελυμένην Μονὴν τῆς Ἐλεούσης παρὰ τὸ χωρίον Μυρτιὰ, τὸ Βαρθολομιό, τὰ Καθάσιλα, τὸν παρὰ τὸ Ῥίον ἅγιον Βασίλειον, τὸ Αἶγιον, τὸ Εὐλόκαστρον, τὴν Συκιάν, τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Α΄. Ἡ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ Μονὴ Ἀστερίου

Τῇ 11 Ἀπριλίου ἀνήλθομεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἠρειπωμένην Μονὴν τοῦ Ἀστερίου, οἰκοδόμημα ἰβ΄—ιγ΄ αἰῶνος, ἣτις βεβαίως ἐτιμᾶτο εἰς τιμὴν τῶν Ἀρχαγγέλων ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἀρχιστρατήγων, οἵτινες εἰκονίζονται εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς Μονῆς.

Ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τῆς στέγης τῆς ἀρκτικῆς πλευρᾶς ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου ἀναγινώσκομεν:

† ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ

ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἡ Μονὴ αὕτη ἦν Πατριαρχικῶ Σταυροπηγίῳ τετιμημένη.

Αἱ ἀγιογραφίαι τοῦ ναοῦ τούτου, ἀτυχῶς λίαν φθαρεῖσαι, μᾶλλον ἐντέχνως διαφυλάττουσι τὸν ἀρχαῖον αὐστηρὸν τύπον τῆς Χριστιανικῆς ἀγιογραφίας.

Ἐσωτερικῶς περὶ τὸν κυρίως ναὸν εἰς μέγεθος μικρότερον τοῦ φυσικοῦ γράφονται Ἅγιοι, Ὅσιοι, Ἀσκηταὶ καὶ Στρατιῶται, οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος συνομιλοῦντες, ὁ Προφήτης Ἡλίας καὶ Ἐλισσαῖος, ἐν δὲ τῷ Νάρθηκι εἰκονίζονται Παραβολαὶ καὶ Θαύματα τοῦ Σωτῆρος καὶ βασιανιστήρια τῶν ἁγίων Μαρτύρων. Ἐπὶ τοῦ μύακος εἰκονίζεται ἡ Πλατυτέρα, μετ' αὐτὴν ἡ Θεία Λειτουργία, καὶ μετ' αὐτὴν οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς ἐκκλησίας συλλειτουργοῦντες. Μνείας ἄξιον ὅτι ἐπὶ τοῦ θόλου τῆς στέγης ἄνω τῆς ἁγίας Τραπεζῆς εἰκονίζεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δι' οὗ μυστικῶς ὑποδηλοῦται ἡ ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς ἐκκλησίας ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐπὶ τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ἄνω τῆς θύρας ἀσθενῶς λίαν καὶ ὀσημέραι διαρρέουσα περιεσώθη ἐφ' ὕγροις μεγάλη εἰκὼν τῆς Σταυρώσεως τοῦ Κυρίου, λόγου ἀξία διὰ τὴν ἀρχαῖκὴν πολὺπλοκον αὐτῆς σύνθεσιν καὶ διάθεσιν.

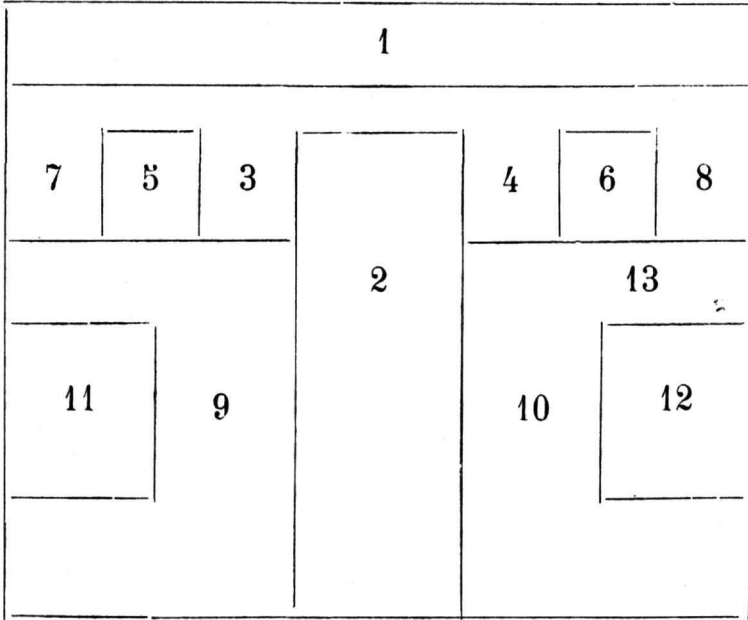
Ἐπὶ τῶν ἀγιογραφιῶν τοῦ Νάρθηκος εὑρηνται πολλαὶ δι' ἀκίδος ἐπιγραφαί, ὡς

«1667 [Σεπτεμβρίου,] 13 ἑβαπτίσισι ἰδὸς
Δημητρίου Μαργέτη ὀνόματι Σταῦρος».

καὶ ἄλλαι φέρουσαι χρονολογίας

1646   1655   καὶ   1671.

Ἐν τῷ ἐστιατορίῳ τῆς Μονῆς ἀξιόλογοι διεσώθησαν ἀγιο-
 γραφαί τοῦ 1589 ἔχουσαι τὴν ἀκόλουθον διάθεσιν

1. Ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

2. Ἐν τῷ μύακι «ΜΗΡ ΘΟΥ ἡ Κυρία τῶν ἀγγέλων». ἐκατέρωθι δὲ ταύτης, δεξιᾷ ὁ Ἀρχάγγελος Μ[ιχαήλ], ἀριστερᾷ δὲ ὁ Ἀρχάγγελος Γ]αβριήλ.

3. Ὁ Μωϋσῆς λέγων «Ἐγὼ βάτον σε ἀκατάφλεκτον εἶ-
 δον καὶ πλάκα γεγραμμένη[ν]».

4. Ὁ Ἀαρὼν λέγων «Ἐγὼ δὲ ραύδον βλαστήσασαν ἄν-
 θος Χριστὸν τὸν Κύριον τῆς δόξης».

5. { Θυρίδες.

6. {

7. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

8. Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς.

9. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος.

10. Ὁ ἅγιος Θεοδόσιος ὁ Κοινοβιάρχης λέγων: «Ἀδελφοὶ τὰς . . . Χριστοῦ μελέτη ἐστὶ διάκρισις, ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ κατὰ Θεὸν ὑπακοή».

11. Ὁ ἅγιος Στέφανος.

12. Ὁ ἅγιος Λαυρέντιος.

13. Ἀναγινώσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην

† Ἄδε . . . . . γένηται εὐχὴ καὶ σφραγία . .
ἡ τράπεζα . . . . . ς εὐλογῶν τὰ παρατιθέμενα.
ἡμῖν καὶ κατ . . . . . Διὰ τοῦτο οὖν μετὰ φόβου
ἐσθίετε καὶ πίνετε . . . . . τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος.
πάντα οὖν τὰ χρ[εϊώδη] . . . . . ρὶ γὰρ καὶ ἄρτον
οὐράνιον ἐσθί[ομεν] . . . . . ὡς γὰρ τὸ
σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμ[ῶν] . . . . . τὰ τὴν
ἀξίαν τῶν δεχομένων . . . . . ἀ τὸ
ἀντάξιον[;] τῶν δεχομένων. . . . .
πάση σιωπῇ καὶ εὐχῇ νοερᾷ αὐ . . . . .
τῆς δὲ τραπέζης τελεσθείσης καὶ τῆς εὐχῆς γενο[μένης] .
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶη μετὰ πάντων ἡμῶν. . . .
τῷ Κυρίῳ ἐνὸς ἐκάστου ἐργασίας. Τὸ λοιπὸν ἀδε[λφοὶ] .
ἐν σιωπῇ καὶ πάσῃ ἡσυχίᾳ καὶ φόβῳ [Θεοῦ] ἐαυ . . . .
γελῶντας, ἀλλὰ πάντα ἀποδέχεσθε εὐκαρδίως . . . . ὦν θι
ἐγράφη ἐν ἔτει ς'ησϖ [1589]† εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν. . Ἀπ'.

Φωτογραφικὰς ἀπόψεις τοῦ ναοῦ ὑπ' ἡμῶν ληφθείσας κατεχωρίσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1782 καὶ 1783· ἤτοι τῆς κόγχης ὑπ' ἀριθ. 1785· τῆς δὲ ὑπεράνω τῆς θύρας Σταυρώσεως ὑπ' ἀριθ. 1784. Ὡσαύτως δὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ναοῦ κάτοψιν μετὰ τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς καὶ τῶν κελλίων αὐτῆς ὑπ' ἀριθ. 1848.

Ὡσαύτως δ' ἐκ τῆς Μονῆς Ἀστερίου ἐκ τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ ἐλήφθη ἄλλοτε καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 346 πωρὶνὴ ὑδροχόη.

Β'. Ὡμορφ' Ἐκκλησιᾶ

Τῇ 18 Ἀπριλίου ἐπισκέφθημεν τὴν πλησίον τῶν Πατησίων καὶ Γαλάτσι κειμένην «Ὡμορφ' Ἐκκλησιᾶ», ἐξ ἧς τὰς διαφόρους φωτογραφίας ὑφ' ἡμῶν ληφθείσας μετὰ τῆς φωτογραφίας τοῦ Παντοκράτορος κατεχωρίσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1786—1791, τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν αὐτῆς κάτοψιν ὑπ' ἀριθ. 1849.

Λόγου ἄξια τὰ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐντετοιχισμένα ἀρχαίας Χριστιανικῆς τέχνης ἐπὶ μαρμάρου κοσμήματα, καὶ τὸ παρά τὸν ναὸν τοῦτον δυτικῆς τέχνης παρεκκλήσιον, φέρον δύο φραγγικὰ σταυροθόλια.

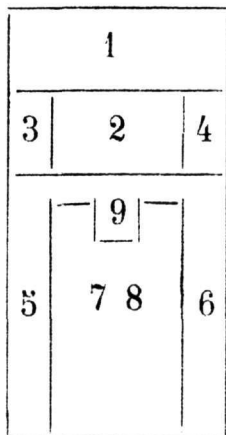
Ἡ κόγχη τοῦ Ναοῦ τούτου εἶναι **ἰδιαζούσης προσοχῆς ἔργον**, τὸ μὲν διὰ τὴν *καλλιτεχνικὴν* τῶν ἀγιογραφιῶν ἐκτέλεσιν, τὸ δὲ διὰ τὴν μετὰ βαθυτάτου μουσικοῦ Θεολογικοῦ συναισθήματος διάταξιν καὶ παράστασιν τῶν ἀγιογραφιῶν ταύτης· διότι μετὰ τὴν Πλατυτέραν, ἀντὶ τῆς συνήθους παραστάσεως τῆς θείας λειτουργίας, ἢ τῆς ἱερᾶς μεταλήψεως, κατὰ πρότυπον ὅλως τρόπον εἰκονίζεται ὁ λεγόμενος Ἰησοῦς τοῦ Πανσελήνου, ἧτοι ἐπὶ τραπεζῆς ἐρυθρῇ ὑφάσματι κεκαλυμμένης, παρίσταται ἠπλωμένος τριετής (Ἑρμ. τῶν ζωγρ. σ. 254) ὁ παῖς Ἰησοῦς, ὡς οὗτος εἰκονίζεται ἔσωθεν εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Νάρθηκος τοῦ ἐν ἀγίῳ Ὁρει Πρωτάτου τῶν Καρυῶν¹· ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ ἐν τῇ κόγχῃ ταύτῃ τῆς Ὡμορ-

1. Εἰκόνα τούτου μετὰ ἀξιολόγου διατριβῆς τοῦ κ. Σ. Λάμπρου, ἰδὲ ἐν δὲ τῷ περιοδικῷ τοῦ Παρνασσοῦ (Τόμ. Ε'. 1881). Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν δὲ τῶν ζωγράφων πάντοτε ὁ Ἰησοῦς οὗτος δέον νὰ εἰκονίζεται εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ.

«Ἐπεὶ τὴν πύλην δὲ τοῦ ναοῦ, εἰκόνισον τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ἐν ἡλικίᾳ βρέφους τριετοῦς κοιμώμενον...» (ἔκδ. 1853. σελ. 254), ἐπομένως εἶναι ἐξαιρέσις τοῦ κανόνος τούτου ἢ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ κόγχῃ ἀπεικόνισις τούτου, ὡς καὶ ἐν τῷ πρό τῆς Μονῆς Καισαριανῆς μετοχίῳ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, ὁ Ἰησοῦς ὡς παῖς κοιμώμενος ὑπέρκειται τῆς κόγχης.

φης ἐκκλησιάς, γονυκλινεῖς δύο Ἄγγελοι τρόμφ αὐτὸν λιτανεύουσιν.

ὑπὸ τὴν παράστασιν ταύτην παρίσταται ὁ ἱερός Χρυσόστομος καὶ Βασίλειος τὴν ἱεράν τοῦ ἁγίου ἄρτου μετουσίωσιν τελεσιουργοῦντες, ἐπὶ τοῦ δισκαρίου, (ἀντὶ τοῦ ἁγίου ἄρτου), ἠπλωμένου ὑπάρχοντος ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ.

Ἴδου δὲ ὡς ἔχει ἡ διάθεσις τῆς πολυτίμου καὶ βαθύ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐξεγερούσης ἀρχαιοτάτης ἱερᾶς κόγχης ταύτης, ἧς ἀτυχῶς αἱ πλείστα τῶν γραφῶν διερρῦσαν καὶ διαρρέουσιν.

1. [Ἡ πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν]. Ἄτυχῶς ἐντελῶς κατεστραμένη.

2. Τὸ τριετές βρέφος Ἰησοῦς.

3. 4. Ἄγγελοι λιτανεύοντες.

5. [Ὁ ἱερός Χρυσόστομος] εὐλογῶν τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ λέγων « **καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου** » .

6. [Ὁ Μέγας Βασίλειος] εὐλογῶν τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ λέγων « **τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου** » .

7. Ὁ ἅγιος Ἄρτος ἐν μορφῇ παιδίου ἡμιεκαλυμμένου ἐν τῷ ἱερῷ δισκαρίῳ.

8. Τὸ ἅγιον Ποτήριον κεκαλυμμένον δι' ἐρυθροῦ καλύμματος. Ἀμφότερα δὲ 7 καὶ 8 κείνται ὑπὸ ἱερόν κιδώριον, ἐξ οὗ εἰκονίζεται ἐξηρητημένη κανδήλα.

9. Δίθυρον.

Ἔνεκα δὲ τοῦ μικροῦ χώρου τῆς κόγχης, ἐπὶ τῶν πλαγίων θυρῶν τοῦ διακονικοῦ καὶ τῆς Προθέσεως συμπάριστανται καὶ ἕτεροι τῶν Μεγάλων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας, συλλειτουργοῦντες τοῖς ἄνω Ἱεράρχαις· ἐπὶ τῶν πλαγίων δὲ τοίχων τῆς κόγχης, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ εἰκονίζεται τὸ « **Λάβετε φάγετε** », ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ τὸ « **Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες** ».

Πρωτότυπος δὲ καὶ θαυμασία ἐν τῇ θρησκευτικῇ ιδιοφυίᾳ αὐτῆς εἶναι ἡ ἄνω τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ τῆς Προθέσεως εἰκὼν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς « *ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν* », ὃς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατεῖ λευκὴν Περιστερὰν, **τὸ ἅγιον Πνεῦμα**, εἰς δῆλωσιν τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευομένου ἁγίου Πνεύματος.

Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σταυροθολίου τοῦ ναοῦ διηρημένου εἰς τέσσαρα εἰκονίζεται

	1
1. Ὁ Ἰησοῦς. IC. XC. ὁ Ἐμμανουήλ. 3 4	
2. Ἡ Θεοτόκος. 2	
3. Ὁ Ἀρχάγγελος (Γαβριήλ), καὶ	
4. Ὁ Ἀρχάγγελος Ραφαήλ.	

Ἐν γένει δὲ αἱ ἐν τῷ Ναῷ τούτῳ ἀγιογραφίαι διὰ τὸν αὐστηρὸν ἀρχαῖον Βυζαντιακὸν αὐτὸν τύπον εἰσὶ πολλοῦ λόγου καὶ μελέτης ἄξιαί.

Ἐν τῷ Νάρθηκι μεταξὺ ἄλλων δι' ἀκίδος ἐπιγραφῶν ἀνέγνωμεν καὶ τὰς δύο ταύτας ἀρχαίας ἐπιγραφάς·

† *μνησθητι Κε Εν Τι βασιλι*
α σου Δημητρίου τοῦ κα
μηλλ; καὶ δὸς αὐτὸ Κε αφε
σιν αμαρτ[ιων] ἐν τι ἡμέρα
της κρίσεως ἀμήν.

† μνήσθητι κε των δούλων [σου]

Γεωργιων εν βασιλία [σου]

καὶ εν ιμερα κρίσεως

Πρὸς δὲ ἀνέγνωμεν καὶ τὰς χρονολογίας

1605 Νικόλας

1680 Γεώργιος (μονόγραμμα)

Ἐν δὲ τῷ ἱερῷ βήματι ἐτέρας τινας, ὧν μία τοῦ 1680.

Ἀρχικῶς ὁ ναὸς εἰκονοστάσιον δὲν εἶχεν, τὸ ὑπάρχον εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη τοῦ 1743 ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ὑμνολογικῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, τῆς ὑπαρχούσης ἄνωθεν τῆς ὠραίας Πύλης·

Τὸ [στερέω]μα

τῶν ἐπ[ι σοι πεποιθότῳ]ν στερέ[ωσο]ν

Κύριε τὴν ἐκκ[λησίαν ἢν ἐκτίσ]ω τῷ τιμί

ω [σου αἵματι] . . . Ἀγγού]στου ΑΨΜΓ.

Ἐπὶ τῆς ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου δὲ ὑπαρχούσης ἐφ' ὕγρας εἰκόνας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὡσαύτως ἐφ' ὕγρας ἀναγινώσκομεν·

Μνήσθητι κε των δούλων] τοῦ Θεοῦ

. . . . Κοτζέων

Ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνας τοῦ Προδρόμου δι' ἀκίδος τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην·

στινομορ

φικλισιὰ

1769

φερον

βαρίου

πρωτη

ηρθαεγο

οπαπανε

οφιτος

αποτοκα

λολιβαδι

. . . .

ἐξ ἧς δῆλον ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οὕτως Ὁμορφῆ Ἐκκλησιᾷ ἐκαλεῖτο ὁ πραγματικῶς ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς περίκομπος καὶ κεκαλλιστευμένος ὠρχίος ναὸς οὗτος.

Γ'. Βίδι Δαμαλᾶ

Τῆ 1 Ἰουλίου μετέβημεν εἰς Βίδι τὸ ἐπίνειον τοῦ Δαμαλᾶ, ἔνθα ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου μῆκος 14,90, πλάτος 8,65, εὖρομεν ἀντιμήνσιον τοῦ 1757 τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Γρηγορίου. Ὁσαύτως δὲ ἐξητάσαμεν καὶ τὸ ἐγγὺς ναΐδιον τῆς Εὐαγγελιστρίας μῆκ. 9,05 γ. μ. πλάτος 3,46, μετόχιον τοῦ ἐν Τήνῳ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας.

Ἐκεῖθεν δὲ τῆ συνενόησει τοῦ κ. δημάρχου Πόρου ζητήσας ὅπως ἐκ τῆς διαλελυμένης Μονῆς τοῦ ἀγίου Δημητρίου παραλάβω διὰ τὸ Μουσεῖον τὴν εἰκόνα Θεοτόκου τῆς Ἀμολύντου, ἣν ἐν τῇ περυσινῇ λογοδοσίᾳ (1892 σελ. 10) ἀνέφερον, δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἐφημερίου Δαμαλᾶ ἔμαθον ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη ἐκλάπη ἀκριβῶς πέρυσιν ὅτε διεδόθη ὅτι ἡμεῖς εἴπομεν ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι λόγου ἄξιον ἔργον*.

Δ'. Πόρος

Ἐν Πόρῳ (2 Ἰουλίου) ἐξητάσαμεν πάσας τὰς ἐνοριακὰς

---

* Ἰδοὺ ὡς ἔχει ἡ πρὸς με ἐπιστολὴ τοῦ ἱερέως·

«Κύριε Δαμπάκη,

Πρὸ 4 μηνῶν μετέβην νὰ ἱεουργίσω καθὼς καὶ μὲ ἄλλους προσκυνητὰς λόγος ἐγένετο ὅτι ἡ εἰκὼν ἔχη ἀρχεωτάτα καὶ ἐχάθη, ἐκεῖ εἶναι δημόσιος δρόμος περνοῦν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἔχομε μεγάλη φιλωνικίαν μεταξὺ χωρικῶν αὐτῷ σὰς βεβαιωνῶ καθὼς καὶ ὁ Κ. Παρεδρὸς ἡ ἐκκλησία εἶναι χωρὶς κλειθρὴ δὲν γινώριζωμαι ποῦ
Γ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ ἱερέως».

ἐκκλησίας καὶ τὰ παρεκκλήσια, ἐν αἷς πλὴν ἀντιμνησίων τινῶν, τὸ μὲν τοῦ 1769 (Μακαρίου τοῦ Νοταρᾶ) τὸ δὲ τοῦ 1780, οὐδὲν ἕτερον εὑρομεν λόγου ἄξιον. Μόνον δὲ ἐν τῷ ναϊδίῳ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου εἰς θέσιν Καστέλι, εἰς μὲν τὸ ὑπέρθυρον εὑρομεν ἐντετοιχισμένον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τμημα κάτω μέρους διαστύλου ἡ'—θ' αἰῶνος· ἐν δὲ τῷ ἱερῷ τὰς παλαιὰς εἰκόνας τῆς Μητροπόλεως, ὧν ἡ Θεοτόκος ἐστὶν ἔργον τοῦ 1718.

Ε'. Ἅγιος Γεώργιος Μεθάνων

Ἐν τῷ ἔρμῳ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, ὑπὸ τὸ χωρίον Κου-νουπίτσα (ἐν τῇ χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων), τῇ 3 Ἰουλίου, κατεμετρήσαμεν τὸν τρίκογχον ναὸν τοῦ ἀγίου Γεωργίου μ. 17,28 γ. μ. πλατ. 8,84, οὔτινος τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κά-τοψιν ὑπ' ἀριθ. 1851 κατεχωρίσαμεν, ὡσαύτως καὶ τὸ ἐγ-γὺς παλαιὸν μονόκογχον ναϊδίον τοῦ ἀγίου Γεωργίου, μῆκ. 9,05 γ. μ. πλατ. 3,59, ἐξ οὗ ἐλάβομεν καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1757—1759 πεπαλαιωμένα ἱερὰ σκεύη.

Ϛ'. Ἴσθμὸς Μεθάνων

Ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ τῶν Μεθάνων τῇ 7 Ἰουλίου ἐπεσκέ-φθημεν μικρὸν ἄνευ εἰκονοστασίου μονόκογχον ἐρημοκκλη-σιον, μῆκ. 7 γ. μ. πλατ. 4 1/2 τῆς Φανερωμένης (ἡ Κοί-μησις), ἐν ᾧ εἶδομεν μικρὰν εἰκόνα «ΜΗΡ-ΘΟΥ ἢ Ἀνα-φωνήτρα».

Ζ'. Τὸ παρὰ τὴν Κυλλήνην ναϊδίον τοῦ ἀγίου Νικολάου

Παρὰ τὴν Κυλλήνην ἐπεσκέφθημεν τὸν ἐν τῇ παραλίᾳ ναὸν τοῦ ἀγίου Νικολάου, μῆκ. 9,10 γ. μ. πλατ. 6,45 ἄνευ τοῦ ἔξω Νάρθηκος μ. 1,80 πλ. 6,45, ἐσχάτως ἀνα-καινισθέντα ἐπὶ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ βάσεων.

Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου, εἰς ἓνα τῶν ἀρχαίων κωδίκων τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, φυλαττόμενον νῦν εἰς τὴν παρὰ τὴν Κυλλήνην Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν ἀναγινώσκομεν.

«**1675.** Ἐδῶ ἀδικώνομε ἀπὸ τὸν παλιὸν κόντικα τοῦ Μοναστηρίου ποῦ σάπισε τὸν τοντὰν τοῦ Μετοχίου αὐτοῦ ὀνόματι **ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΚΟΥΔΗ** διὰ ἐνθύμισιν τῶν ὑστέρων ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου τὴν ἄκρη τῆς θαλάσσης περὶ ὄστριας ἕως τὸ περιβόλι τοῦ Μοναστηρίου ἔς τὴν στέρνα καὶ ἐκεῖθεν τὸ σύρραχον στῆς Πέτραις ἕως στὸ **Βρωμονέρι**¹ καὶ ἔς τὸ λαγκάδι ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ στὴν θάλασσα ἕως στὸν **ΑΓΙΟΝ ΝΙΚΟΛΑΟΝ** καὶ τελειώνει. Διὰ τὰ μνημονεύονται οἱ κτίτορες ἐγράψαμεν. Ἀμήν».

(Σφραγίς).

Ἐξ οὗ πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐκαλεῖτο ἅγιος Νικόλαος «Ἀρκούδη», καὶ ὅτι ἦτο μετόχιον τῆς νῦν ἐν τῇ Μονῇ Βλαχερνῶν συγχωνευθείσης τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Η'. Μονὴ Βλαχέρνας

Τὴν 14 Σεπτεμβρίου, σεπτὴν ἑορτὴν τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐωρτάσαμεν εἰς τὴν παρὰ τὴν Κυλλήνην ἱερὰν Μονὴν τῶν Βλαχερνῶν, τὸ δεύτερον ἤδη ταύτην ἀπὸ τοῦ 1891 ἐπισκεφθέντες (ἰδὲ δελτ. Α'. σελ. 97).

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἡμῶν ταύτην ἐφωτογραφήσαμεν δύο παλαιὰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, (ὧν τὰ ἀπότυπα ἰδὲ ὑπ' ἀρ. 1772 καὶ 1773), ἀντεγράψαμεν διαφόρους ἐπιγραφὰς, ἐμελετήσαμεν διαφόρους κώδικας, ἔγγραφα, καὶ σιγίλλια, προσημέθη δὲ εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν τὸ ἐπὶ χάρτου ὑπ' ἀριθ.

1. Παρεκβατικῶς δὲ ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἱαματικά ὕδατα τῆς Κυλλήνης ἐν τῷ ἔγγραφῳ τούτῳ τοῦ 1675 ὀνομάζονται «*Βρωμονέρι*».

1761, ἑλλιπὲς ἐν ἀρχῇ, χειρόγραφον νομοκάνονος τοῦ 15' αἰῶνος, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς:

† **Θεοφάνης ἐλέω Θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης.**

† Τὸ παρὼν νόμιμον δοθεῖν τοῦ παπᾶ Νικολάου τοῦ Καρκαλά ἐν χώρα Δημητσάνα, ἵνα καὶ ἡ χώρα ὁπόταν ἔχουν αὐτὸ εἰς χρεῖαν διὰ νὰ θεωροῦσιν ἐχέτω· διὰ τοῦτο παρέχομεν ἵνα καὶ ἡμεῖς μνημόσυνον ἔχομεν οὕτως ἀποφαινόμεθα. Ἐν ἔτει ζϛιθ' ἀπὸ Χριστοῦ αχια (1611) ἰνδικτιῶνος Θ'.

† **Θεοφάνης Ἱεροσολύμων.**

Ἰπὸ τὴν ὑπογραφὴν δὲ ταύτην ὁ τάνωτέρω γράψας, ὁ αὐτὸς σημειοῖ

«ἦγουν Θεοφάνης τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχης στέλνει καὶ εἶν' τὸ γένος αὐτοῦ Καρκαλάς καὶ διάδοχος τοῦ Σωφρόνιου τοῦ αὐτοῦ γένους.

Ἁ Θεοφάνης οὗτος, τρίτος τῶν Ἑλλήνων Πατριαρχῶν ἀπὸ Γερμανοῦ τοῦ 6' τοῦ τῷ 1518 διαδεχθέντος τοὺς ἐγγωρίους Ἀραβας Πατριάρχας, καὶ ἄλλοθεν εἶναι γνωστός. Ἁ Θεοφάνης οὗτος, ἀληθῶς ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ ἀνωτέρω ὑποσημείωσις, διεδέχθη τὸν ἐκ Πελοποννήσου Σωφρόνιον, ὅστις Πατριαρχεύσας δέκα ἔτη, ἔνεκα γήρατος παρητήθη ὑπὲρ τοῦ νέου τῆ ἡλικία Θεοφάνους¹.

Ἁ Θεοφάνης οὗτος ἀνύψωσε μεγάλως τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπ' αὐτοῦ ἐπανελήφθη τὸ ἀρ-

1. Πρὸς. Μελετ. Ἑκκλ. Ἱστορ. Τόμ. Γ'. σελ. 431.

χαίον προνόμιον ὅπως οἱ Ὀρθόδοξοι πρωτεύουσιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, ἔλαβε τὴν κατοχὴν τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τῆς Βηθλεέμ, μεταβὰς δὲ εἰς Ρωσσίαν (1640) ἰδρυσε τὴν ἐν Κιέβῳ Θεολογικὴν Σχολὴν καὶ ἐχειροτόνησε Μητροπολίτην Κιέβου τὸν πολὺν *Πέτρον τὸν Μογγίλαν*¹.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου δὲ φύλλου τοῦ νομοκάνονος τούτου, διὰ μελάνης ζωηροῦ μέλανος χρώματος καὶ μεγάλοις γράμμασι ὑπογράφεται καὶ πάλιν ὁ Πατριάρχης οὗτος:

† **Θεοφάνης ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων.**

Ἰποκάτω ὁμοῦ τῆς ὑπογραφῆς ταύτης τοῦ Πατριάρχου εὑρηται κεκαλυμμένη, παλιμψήστου δίκην, ἑτέρα, δι' ἀδύνατου χρώματος μελάνης γεγραμμένη ἢ σημειώσις αὕτη.

† Τὸ [παρ]ὸν β[ιβλίου]ν ὑ[πάρ]χι τοῦ ἀγίου καὶ ζωοθ[όχο]υ τάφου καὶ μήτις ξεροσι αὐτῷ ἴνα [μ]ὴν π[έσι] εἰς βάρ[ος] [... τοῦ;²]· α[φ]ωρισμοῦ.

Ἰπέγραψεν δ' ἐπὶ τῆς σημειώσεως ταύτης, ὁ ἀνωτέρω ῥέκτης Πατριάρχης ὅπως λύση καὶ ἐξουδετερώση τὸν ἐν αὐτῇ ἐκφραζόμενον ἀφορισμόν.

θ'. Μονὴ Ἐλεούσης

Ἐκ τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν, τῇ συνοδίᾳ τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου Ἀναγνωστοπούλου μετέβημεν τῇ 15 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν διαλελυμένην Μονὴν τῆς Ἐλεούσης (ἡ ἑορτὴ αὐτῆς Αὐγούστου 31), ἥτις εἶναι νῦν μετόχιον τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν.

1. Πλεισινας πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Ρωσσίᾳ διαμονῆς αὐτοῦ ἰδὲ Βαλλιάνου Ἱστορ. τῆς Ρωσσίας. Ἑκκλ. ἐκ τοῦ Ρωσσίας. σελ. 293 κ. ἑ.

2. Ἀλύτου;

Ὁ ναὸς τῆς μονῆς ταύτης ἐντελῶς ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν ἀνάξιος λόγου, ἐσωτερικῶς ἔχει μῆκος μὲν 11,85 γ.μ. πλ. τος δὲ 5,90· ἡ στέγη αὐτοῦ ἐξωτερικῶς μὲν εἶναι ψαλῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἐντελῶς σανίσιν ἐπίπεδος.

Ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου κειμένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, καὶ ἐφ' οὗ κακοτέχνως ἐστὶν ἀναγεγλυμμένος ὁ δικέφαλος ἀετὸς ἀναγινώσκωμεν:

ΑΨΙΕ' [=1715] Ἰανουαρίου

Γ (Δικέφαλος ἀετὸς) Μ

Περίξ τοῦ θυμιατηρίου τοῦ ναοῦ ἀνέγνωμεν:

1	2	3	4	5	6
ΤΗΣΚ	ΕΛΕΟΥ	ΤΟΘΙ	ΕΓΙ		ΑΥΓΟΥ
ΙΡΙΑΣ	CAC	ΜΙΑΤΟ	NE	1817	CΤΟΥ
					30

Ἀφαιρέσαντες δὲ τὴν ἀργυρᾶν πλάκα τῆς κυρίως ἑορταζούσης εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, ἀνέγνωμεν:

«ΜΗΡ ΘΟΥ Η ΚΥΡΙΑ Η ΕΛΕΟΥΣΑ».

**« Δέσεις τοῦ δούλου
τοῦ Θεοῦ Νικοδήμου Ἱερομονάχου ».**

Περίπου ἔργον τοῦ 1650—1700.

Ὁ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ διαμένων ἱερομόναχος κ. Γαβριὴλ Κυριαζόπουλος ἔδωκεν ἡμῖν τὸ ὑπ' ἀριθ. 1762 ἱερὸν ἀντιμήνσιον, ἐφ' οὗ δι' ἀπλῆς τέχνης παρίστανται τὰ σύμβολα τοῦ Σταυρικοῦ Πάθους καὶ ἐφ' οὗ πληθῆς συμβολικῶν γραμμάτων. Ἴδου δὲ ὡς ἔχει ἡ διάταξις τοῦ ἱεροῦ ἀντιμήνσιου τούτου:

ΙΕΡΟΝ ΑΝΤΙΜΗΝΣΙΟΝ

Α		†	θ IC	XC θ	⊙	
Π					β	
Η					γδκ'	
Ι	ΜΑΤΘΑΙΟΣ	Μ;	Π Π Π	Π Ι Ι	ν;α	Υ
Ο		πνπ	ε φ μ	γ θ α	α	Χ
Δ					α	ν
Ι			ΝΙ	ΚΑ	α	γ
					αι	ο
	Ἱερουργηθὲν παρ' ἐμοῦ τοῦ				κ	θ
	ταπεινοῦ ἐπισκόπου				χ	α
	Λεοδωρικοῦ				σ	α
	Ἰωάνναφ:—				ε	ε
					π	σ
					θ	ξ;

† Θυσιαστήριον θεῖον καὶ ἱερὸν ἁγιασθὲν ὑπὸ τῆς χάριτος τῆς ἁγίας καὶ ἁμοουσίου καὶ ζωοπιῶ καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπ' ὀνόματι ταύτης καὶ τῆς Θεοτόκου τοῦ τιμίου σταυροῦ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων τοῦ ἐκτελεῖσθαι ἐν αὐτῷ τὰς θείας ἱεροτελεστίας ὅπου ἂν παρατύχοι. οὗ χάριν ἀπελύθη ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἀμήν.

+ X X X X. E E E E. α π μ στ [αυ] ρ ο ς. T K Π Γ.
 ΛΟΥΚΑΣ T T E Δ]Φ P P [Δ P] I N [B] I Φ X Φ Π ΙΩΑΝΝΗΣ

48 |

Τοῦ ἀντιμνησίου τούτου, τῶν ἐπάνω γραμμάτων, ἀγνοοῦμεν τὴν σημασίαν πλὴν τοῦ γνωστοῦ IC. XC. NI. KA. τῶν δὲ ἐπάνω δύο Θ, πιθανῶς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν τεσσάρων Θ = Θεοῦ, Θεά, Θεῖον, Θαῦμα, ἅτινα λέγεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπέθηκεν εἰς τὸ τέλος τῆς πρὸς Αὔγαρον ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ὅταν διὰ τοῦ ζωγράφου Ἀνανίου ἔπεμψεν αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀγίου Μανδυλίου ἀχειρότευκτον αὐτοῦ εἰκόνα. (ἐκτενέστερον περὶ τούτων ἰδὲ ἐν τῷ Συναξαριστῇ τῇ 16 Αὐγούστου. Ἐκδ. 1819. σ. 266).

Τὰ κάτωθι δὲ γράμματα εἰσὶ.

1. Τὰ, X X X X = Χριστὸς Χάρις Χριστιανοῖς Χαρίζει.
2. Τὰ, E E E E — Ἐλένης Εὐρεσις Ἐβραίων Ἐλεγχος.
3. Τὰ, α, π, μ, σρος = Ἀρχὴ πίστεως μαρτύρων (;) σταυρός.
4. Τὰ, T K Π Γ = Τόπος Κραρίου Παράδεισος Γέγονεν.
5. Τὸ ὑπ' αὐτὸ Φ. εἶναι, νομίζομεν, τὸ τέλος τῶν γραμμάτων T. T. E. Δ. Φ., ἥτοι τῆς ῥήσεως = [Τοῦτο Τὸ Ξύλον Δαίμονες] Φ[ρίττουσι].
6. Τὰ, P P. . = Ραββὶ Ρῦσαι [Δεινῆς Ῥαθυμίας].
7. Τὰ. I N B I = Ἰησοῦς Ναζωραῖος Βασιλεὺς Ἰουδαίων.
8. Τὰ δὲ, Φ. X. Φ. Π, ἅτινα καὶ μόλις διακρίνονται = Φῶς Χριστοῦ Φαίνει Πᾶσι.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς αὐλῆς τῆς Μονῆς ταύτης εὕρηται ὁ ἄλλοτε ὄχυρός, νῦν δ' ἐγκαταλελειμμένος ὑψηλὸς Πύργος, ἐφ' οὗ ἐπὶ πώρου λίθου, μετὰ δυσκολίας, ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως, ἀνέγνωμεν:

† ΤΟΝ ΔΕ ΝΕΩΝ ΕΠΕΠΟΙΗΚΕΙ
ΠΑΙΣΙΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ | ; |
ΕΙΓΘΥΜΙΟΣ ΤΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΟΝΙΔΗΣ
Ο ΘΥΤΗΣ
ΑΧΠΙ3 | = 1683 |
Φ.Τ.Π..Ζ:

Ὀλίγω δὲ ὑψηλότερον τῆς Μονῆς ἐπεσκέφθημεν τὴν λεγομένην «Σπηλιὰ τῆς εὐρέσεως τῆς εἰκόνας». Τοῦ σπηλαίου τούτου τὸ μὲν ὕψος εἶναι δύο περίπου μέτρων, τὸ μείζον βάθος 2,30 καὶ τὸ μῆκος περίπου 1,60, ἐν ᾧ οὐδὲν λόγου ἄξιον εἶδομεν. Ἐκ τῶν περίξ ἐρχόμενοι ἐνταῦθα οἱ χωρικοὶ ἀνάπτουσι κηρία καὶ τελοῦσιν ἁγιασμοὺς καὶ παρακλήσεις.

Τὴν φωτογραφικὴν εἰκόνα τῆς Μονῆς κατεχωρίσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1773· τὴν δὲ εἰκόνα τῆς Ἐλεούσης ὑπ' ἀριθ. 1774.

1'. Βαρθολομιὸ

Ἐκεῖθεν μετέβημεν εἰς Βαρθολομιὸ, φιλοξενηθέντες ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κ. Σωκράτους Παπαιωάννου, (16 καὶ 17 Σεπτεμβρίου). Ἐνταῦθα¹ οὐδὲν παρετηρήσαμεν ἀντικείμενον ἢ σύντριμμα τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιότητος.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κυρίως ἐνεριακὸς ναὸς τῆς Παναγίας (ἡ Κοίμησις), ἐσωτερικῶς μῆκους 25 γ. μ. πλάτους 14, (ἐκτὸς τοῦ Νάρθηκος ἔχοντος μῆκ. 3,10), ἤδη κτίζεται, ἅπασα ἡ κωμόπολις ἐκκλησιάζεται ἐν τῷ ἐν τῷ νεκροταφείῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐστεγασμένου διὰ ξυλίνης ψαλίδος, ἔνθα, ἀνερευνήσαντες τὰ ἱερά σκεύη, εὔρομεν ἐντέχνως καὶ λόγου ἄξιον ἐν Βενετία κατεσκευασμένον ἀργυρεπίχρυσον ἅγιον Πο-

1. Κατ' ἐγγύριον παράδοσιν, οἱ Σταυροφόροι Barthelemy καὶ Chavalial (ἢ Chevalier) ἐστρατοπέδευσαν. ὁ μὲν τοῦ πεζικοῦ Barthelemy εἰς Βαρθολομειὸν, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν θέσιν Σαβάλια πλησίον τοῦ χωρίου Καραγιούτζι, ἐξ ὧν λέγουσιν καὶ τὰ ὀνόματα «Βαρθολομιὸ» καὶ «Σαβάλια» προῆλθον.

τήριον (ύψ. 0,23, διαμέτρ. κύλικος 0,10, διαμέτρ. ποδώσεως 0,13,) ἐφ' οὗ ἐπὶ τῆς κύλικος εἰσὶ γεγραμμένοι οἱ ὠραῖοι καὶ κατανουκτικοὶ ἐκεῖνοι λόγοι, οὓς ὁ ἱερεὺς κοινωνῶν ἀναφέρει πρὸς τὸν Μέγαν Ἀρχιερέα Ἰησοῦν ἦτοι:

† ΜΕΤΑΔΩΣ ΜΟΙ ΔΕΣΠΟΤΑ ΤΟ ΤΙΜΙΟΝ ΓΑΡ ἍΓΙΟΝ ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΓΙΟΝ ΑἶΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ· ΕἰΣ ἈΦΕΣΙΝ ΜΟΥ ἈΜΑΡΤΙΩΝ, ΚΑΙ ΕἰΣ ΖΩΗΝ ΤΗΝ ΑἰΩΝΙΟΝ ἈΜΗΝ¹.

Ἐπὶ τῆς ποδώσεως δὲ κεχωρισμένως ἀναγινώσκωμεν

1	2
τὸ παρ ον ἅγιον π οτήριον ὑπάρ χει τῆς ὑπερα	γίας θεοτό κου τοῦ Καθο λικοῦ Δημητ ζάνης διὰ συν
3	4
δρομῆς Ἰ εροθέου ἐκ ρομονάχου μνήσθητη μου	Κύριε ὁ ταν ἔλθ εις ἐν τῇ βα σηληα σου.

Περίξ δὲ ταύτης

«† Διὰ ἐξόδου Ἱεροθέου.

† Ἐνετήυση αψι (1790).

Τεχνουργὸς δὲ τούτων Ἀλέξανδρος».

---

1. Κυρίως ἐν τῷ λειτουργικῷ κειμένῳ ἡ εὐχή αὕτη ἔχει οὕτω:

«... μετὰδος μοι Δέσποτα τὸ τίμιον, καὶ ἅγιον Αἶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσίν μου ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον». (Ἐκδ. Κων)πόλεως 1858 σελ. 114).

Ἰπὸ τὴν πόδωσιν δὲ ἀναγινώσκομεν

**« Μνήστητη Κύριε τὴν
δοῦλῃν σου Βενέτα »**

Ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ δὲ ἀστερίσκου κρέμαται ἐξ ἀργύρου Περιστερά, μυστικὸν σύμβολον τῆς ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἄρτου ἐπιφοιτήσεως καὶ εὐλογίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ ἀνωτέρω δὲ ἅγιον Ποτήριον μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἀστερίσκου φωτογραφήσαντες, κατεχωρήσαμεν ὑπ' ἀριθ. 1797.

Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, ἐπὶ τῆς ποδώσεως ἐτέρου ἀργυροῦ ἁγίου Ποτηρίου, ὕψ. 0,22, διαμέτρ. κύλικος 0,90, διαμέτρ. ποδώσεως 0,14, ἀναγινώσκομεν.

« † ΤΑ ΣΑ ΕΚ ΤΟΝ ΣΟΝ ΣΗ ΠΡΟΣΦΕΡΟΙ ΑΓΙΕ ΝΙΚΟΛΑΕ ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΣΙΝΗΣ· ΠΡΟΤΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1823 ΓΑΣΤΟΥΝΙ ».

Ἐπὶ ἀργυρεπιχρύσου δὲ δισκαρίου

« † Μνήστητι ἅγιε Νικόλαε Βαρθολομίου Γεωργίου Σησάνη. 1824 Γεναρῆου 11. χηρ Χρηστοδούλου Χρησοχόου ».

Ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου

« † ΟΥΤΟΣ Ο ΔΙΣΚΟΣ ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΒΑΡΘΟΛΑΜΗΩΤΙΣΑΣ ΕΝ ΤΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΗ ΤΟΝ ΕΠΗΤΡΟΛΙΟΝ 1794 ».

Ἄναστάσιος Δημητσανίτης Χρησηκός †.

ἐπὶ ἐτέρου ὡσαύτως ἀργυροῦ δίσκου

« † Οὗτος ὁ δίσκος ὑπάρχει τῆς Θεοτόκου Βαρθολομίου ἐς τὸ ἔτος τον επιτροπον Διμήτρι Παναγιώτι 1806 ».

ΙΑ'. Καβάσιλλα

Εἰς Καβάσιλλα (17 Σεπτεμβρίου) ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς θύρας τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου (ἐγερθέντος τῷ 1850), εὑρομεν ἐντετοιχισμένον ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου οἰκόσημον, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται δένδρον, καὶ ἄνω τούτου ὁ Ἰησοῦς, βρασταζόμενος ὑπὸ δύο ἀνδρῶν. Ὑψηλότερον δὲ τούτου ὡσαύτως ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου εὑρηται ἀναγεγλυμμένος φυλλοφόρος Σταυρός ιβ'—ιγ' αἰῶνος· ὀπίσω δὲ τοῦ ἱεροῦ βήματος εὑρηται κιονίσκος χριστιανικοῦ διθύρου ζ'—η' αἰῶνος.

Ὁ ναὸς οὗτος μονόκογχος, ἔχων μῆκος 18,20 γ. μ. καὶ πλάτος 7,83, καὶ ἐστεγασμένος ἐξωτερικῶς διὰ ξυλίνης ψαλίδος, ἐσωτερικῶς δὲ διὰ στέγης ἐπιπέδου, οὐδὲν παρέχει λόγου ἄξιον.

Ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ Εὐαγγελίου (ἔκδ. 1776) ἀναγινώσκομεν

**« 1796 Γεναρίου πρότι
Χρῆστος Ἡερέου Κο
ρατζηνός ».**

Περὶ τὰ 10' τοῦ χωρίου Καβάσιλλα ἀπέχει τὸ Μοναστηράκι «ὁ ἅγιος Νικόλαος», εἰς οὗ τὸ ὑπέρθυρον ἐπὶ πώρου λίθου ἀναγινώσκομεν

**« 1837 ἅγιος
Νικόλαος
ἡ ἐπίτροπι
Γιογάκις
Ἀλεξόπουλος ».**

Ὁ ναὸς ἐστὶ μονόκογχος, ἔχων μῆκ. 13,80, καὶ πλάτ. 6,85. Ὑπὸ τὰς εἰκόνας δὲ τοῦ εἰκονοστασίου εὑρηται 4 μι-

κραι ἐλαιογραφίαι ιταλικῆς τέχνης, βεβαίως ἐξ ἀντιγραφῆς μεγάλου τεχνίτου, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς τούτων δὲν εἶναι πολὺ ἀδόκιμος.

Οὕτως ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ I. X. εὑρηται ἡ Σαμαρίτις, ὑπὸ τὴν τῆς Θεοτόκου, ἡ Βάτος καιομένη καὶ ὁ Μωϋσῆς γουγκλινῆς ἀκούει τῆς ἀπὸ τῆς Βάτου φωνῆς.

Ὑπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννην εὑρηται «ἡ Χαναναία», καὶ ὑπὸ τὸν ἅγιον Νικόλαον ἐ Ἰωάννης δεικνύων τὸν Ἰησοῦν.

IB'. Ξυλόκαστρον

Ἐν Ξυλοκάστρῳ (22 Σεπτεμβρίου ἀποικία νέα ἐκ τῶν ὄρεινῶν δῆμων), οὐδὲν εὑρομεν μνημεῖον τῆς Χριστιανικῆς τέχνης. Ἐν τῷ μόνῳ ἐνοριακῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Βλασίου ἰδρυθέντι τῷ 1868, ἐπὶ τοῦ Δεσποτικοῦ θρόνου εὑρηται ἡ εἰκὼν τῶν ἀγίων Πάντων, ἔργον αὐστηρᾶς καὶ μᾶλλον καλῆς Βυζαντιακῆς τέχνης, ὑφ' ἣν ἀναγινώσκομεν

«**Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Ἀνδρέου Νωταρᾶ μετὰ τῆς αὐτοῦ ὁμοζύγου Εἰρήνῆς αψιθ' (=1799) διὰ χειρὸς Ἀργύρη Ἐμμανουήλ τοῦ ἐκ Καλαθρύτων**».

II'. Συκία

Ἐν Συκιά¹ (22—23 Σεπτεμβρίου), χωρίῳ νέῳ, οὐδὲν ὡσαύτως πρρητήρησαμεν τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιότητος μνημεῖον. Ἡ Παναγία (Κοίμησις), ναὸς τοῦ 1842, εἶναι ὁ ἐνοριακὸς ναὸς, χρησιμεύων ὡσαύτως καὶ ὡς νεκροταφεῖον.

IIΔ'. Ναύπλιον

Ἐν Ναυπλίῳ (26 Σεπτεμβρίου) ἐξητάσαμεν τὸν ἐν Προ-

---

1. Ὀνομάσθη οὕτως ἀπὸ τινος συκῆς, εἰς ἣς τὴν ῥίζαν ὑπῆρχεν ὕδωρ, καὶ ὑφ' ἣν ἐκαθέζοντο οἱ διαβάται ἀναπαύμενοι.

νοία ναόν τῆς ἁγίας Τριάδος ἰδρυθέντα τῷ 1836· ἐπὶ τοῦ ἀργυροδέτου δὲ Εὐαγγελίου τοῦ ναοῦ ἐξωτερικῶς ἀνέγνωμεν

**« Μνίστιτε Νηκοδίμο μο
ναχοῦ ἔτος 1797 ».**

Ἐσωτερικῶς δὲ ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ

« μεσίτην βάνω τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὸ νὰ εὐαρεστήσω Θεόν τε καὶ ἀνθρώπου, με τὴν βοήθειαν του καὶ ὅτι ἔγινα θεληματικῶς ἱερομόναχος κατὰ τὸ 1808 μαζοῦ 25 ἢ τρίτη εὐρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου ἡμέρα πέμπτη ».

IE'. Ὁ ἐν Αὐλίδι ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου

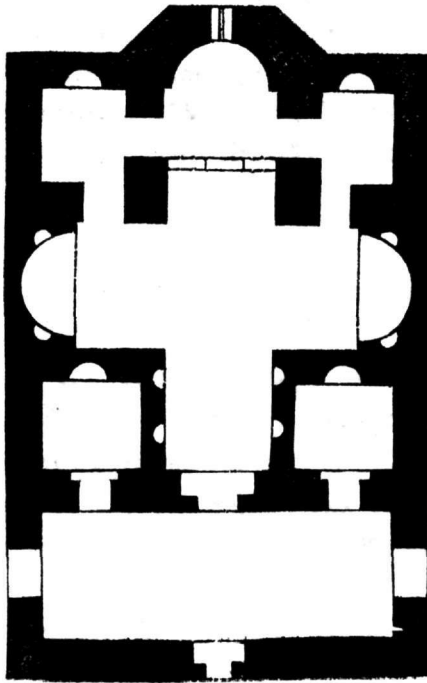
Ἐν Αὐλίδι (ἀπέναντι τῆς Χαλκίδος εἰς θέσιν Βαθῦ), τῇ 2 Ὀκτωβρίου μετὰ τῶν δικηγόρων κ.κ. Ἄντ. Χαϊνᾶ καὶ Α. Ἀντωνιάδου ἐπεσκέψθημεν τὸν περιφῆμου ἀρχιτεκτονικῆς διαθέσεως μονόκογχον ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου μῆκ. 11,90 πλάτ. 8,55, οὗ τὰς μὲν φωτογραφικὰς ἀπόψεις ὑπ' ἀριθ. 1845—1846 κατεχωρίσαμεν, τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ὑπ' ἀριθ. 1850. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι ἐκτισμένος κατὰ τὴν βάσιν ἰδίως, δι' ὀγκολίθων ἀρχαίας τέχνης καὶ πιθανῶς ἰδρύθη ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Αὐλίδι Ἀρτέμιδος, ἔνθα ὁ Ἀγαμέμνων πρὸ τῆς εἰς Τροίαν ἐκστρατείας ὤφειλε κατὰ συμβουλήν τοῦ μάντεως Κάλχαντος νὰ θυσιάσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἴφιγένειαν, ἀνθ' ἧς ἡ θεὰ Ἄρτεμις παρουσίασεν αὐτόθι ἔλαφον εἰς θυσίαν¹.

---

1. Ἀρχαίαν εἰκόνα τῆς Ἴφιγενείας ἀγομένης πρὸς θυσίαν πρὸ τοῦ Κάλχαντος, καὶ οὐρανόθεν τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος ἐπιφαινομένης καὶ φεροῦσης ἔλαφον πρὸς θυσίαν, εὐρεθεῖσαν δὲ ἐν Πομπηταῖς, ἰδὲ Seemann. Kunsthistorische Bilderbogen, No 189. 1. Opfer der Iphigenia.

Κατὰ τὸν Πausανίαν δὲ πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Ἀρτέμιδος ἐδείκνυτο καὶ πηγή, ἣτις καὶ νῦν ὑπάρχει πλησίον τοῦ Χριστιανικοῦ τούτου ναοῦ¹.

Ἐξωτερικῶς ὁ ναὸς περικοσμεῖται διὰ πολλῶν σχημάτων κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων, ἅτινα πάντα καὶ ἔχνογραφῆσαμεν. Ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τοῦ ναοῦ κατόψει, ἣν ἐνταῦθα καὶ δημοσιεύομεν, διαφυλάσσεται τὸ σχῆμα κομφοῦ

Ὁ ἐν Αὐλίδι ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου.

ἡμικυκλικὸς κατὰ τὰ τρία κέρατα Σταυροῦ, εἰς οὗ τὰς δύο

1. Πρβλ. Πaus Βοιωτικ. βιβλ. θ'. Κεφ. ιθ'. «Ναὸς δὲ Ἀρτέμιδος ἐστὶν ἐνταῦθα καὶ ἀγάλματα λίθου λευκοῦ, τὸ μὲν ὄρθας φέρον, τὸ δὲ ἔοικε τοξευοῦση, φασὶ δὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ μελλόντων ἐκ μαντείας τοῦ Κάλχαντος Ἰφιγένειαν τῶν Ἑλλήνων θύειν, τὸν θεὸν ἀντ' αὐτῆς ἔλαφον τὸ ἱερεῖον ποιῆσαι.

....Δείκνυται δὲ καὶ ἡ πηγή παρ' ἣν ἡ Πλάτανος ἐπεφύκει. πρβλ. καὶ Baedeker's Griechenland σελ. 166.

κάτω ἄκρας ὑπάρχουσι καὶ δύο παρεκκλήσια. Ἀρχικῶς εἰκονοστάσιον ἐν τῷ ναῷ δὲν ὑπῆρχεν· ἐν συνόλῳ δὲ μετὰ τῆς Προθέσεως καὶ τοῦ Διακονικοῦ πέντε ἐν ὄλῳ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ εὑρηγται ἅγια τράπεζαι· κοινὸς δὲ Νάρθηξ συνδέει τὰς διαφόρους ἐσωτερικὰς διαθρώσεις τοῦ οἰκοδομήματος. Ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ, ἐξαιρουμένου τοῦ ἁγίου βήματος, παρατηρεῖται ἡ οὐχὶ συχνὴ περίπτωσις τῆς ὑπάρξεως 8 μυάκων ἢ νυμφῶν, ὧν 4 εἰσὶν ἅμα τῇ εἰσόδῳ ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ, καὶ 4 εἰς ἀμφοτέρους τοὺς χοροὺς, δύο εἰς τὸν δεξιόν, καὶ δύο εἰς τὸν ἀριστερόν.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διαθέσεως, (ἀρχικῶς μάλιστα καὶ ἄνευ εἰκονοστασίου), ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἔργον ἡ—θ' αἰῶνος· ἔνεκεν ὅμως τοῦ δυσαναλόγως λίαν ὑψηλοῦ τυμπάνου τοῦ θόλου αὐτοῦ, ἡμεῖς τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο θεωροῦμεν ὡς ἔργον τῆς γ' περιόδου τῆς Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ἀπὸ τοῦ ια' αἰῶνος ἀρχομένης¹. τὸ τύμπανον μάλιστα αὐτοῦ δείκνυσιν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος εἶναι ἔργον ιβ'—ιγ' αἰῶνος, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ θόλος εἶναι ἔργον μεταγενέστερον τοῦ λοιποῦ ναοῦ, ὅπερ ὅμως δὲν ἀποδείκνυται, καθόσον ἐνθυμούμεθα, ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἐξετάσεως.

Ὅπως δὲ ὁ ναὸς τῆς Μανωλάδος (σελ. 14) ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ αὐτοῦ κατόφει φέρει τὰς γενικὰς γραμμὰς τοῦ ἐν Ρενετία ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου (Seeman. Kunst. Bilderb. No. 63), καὶ τοῦ ἐν Rösheim ναοῦ (αὐτόθι. No. 56), ὁ δὲ ἐν Πλατάνι παρὰ τὸ Ρίον (σελ. 16) τῆς Μητροπόλεως τῆς Φλωρεντίας, (αὐτόθι. No. 89), καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐν Kurtea d' Argyisch ναοῦ (αὐτόθι. No. 48), οὕτω καὶ ὁ ναὸς οὗτος τοῦ ἐν Αὐλίδι ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐσωτερικῶς μό-

1. Περὶ τῶν περιόδων τῆς Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἴδὲ ἡμετέραν περὶ Δαφνίου διατριβήν. 1888 σελ. 77—89.

νον φέρει τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς Μητροπόλεως τῆς Πίζης (αὐτόθι. Νο. 62), τοῦ ἐν Marburg ναοῦ τῆς ἀγίας Ἐλισάβετ (αὐτόθι. Νο. 76), τοῦ ἐν Κολωνία ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐγερθέντος τῷ 1049, (αὐτόθι. Νο. 52) καὶ τοῦ ἐν Βηθλεέμ ναοῦ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου¹.

Πολλαχοῦ δὲ τοῦ ναοῦ ἐσωτερικῶς εὔρηνται ἐντετοιχισμένα πῆλινα ἀγγεῖα χάριν τῆς εὐήχου ἀκουστικῆς. Ὅπισω τοῦ ἱεροῦ βήματος δι' ἀκίδος ἀναγινώσκομεν

«1767 Γαιράσιμος». «ὁ γραμματικὸς Θεόδωρος»

Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ·

«1642»

Ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ ἀγίου Σάββα

«Γεωργάκης Κάπουλης».

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀγίου Γεωργίου

«1603

Διμητρι Κατούλι
αθινεως».

Ἄμυδρὰ δὲ ἐν τῷ ναῷ διεσώθησαν ἴχνη ἀγιογραφίας ἐν τῷ μύακι ἢ Μετάληψις καὶ τέσσαρες τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν· εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ διεσώθη ἀρχαικοῦ ρυθμοῦ ὑφ' ὕγρασις γραφή, ἢ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου.

---

1. Προσκυνητ. Βενιαμίν, 1877. σελ. 304.

Γ'.

Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο περιελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν.

Ἦπ' ἀριθ. 1761 κατεγράψαμεν τὸν χειρόγραφον νομοκάνονα, ὃν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης δωρεῖται τῷ Παπᾷ Νικόλῳ καὶ τῷ Καρκαλᾷ ἐν χώρᾳ Δημητσάνης καὶ περὶ οὗ ἤδη τὰ δέοντα ἐν σελ. 44—46 εἶπομεν.

Ἦπ' ἀριθ. 1762 κατεχωρίσαμεν τὸ πλήρες συμβολικῶν γραμμᾶτων ἱερὸν ἀντιμήνσιον, περὶ οὗ ὡσαύτως τὰ δέοντα ἐν σελ. 48—49 εἶπομεν.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Μουσεῖον τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας ἐπλουτίσαμεν διὰ 80 φωτογραφιῶν, ὧν τὰς 71 ἐφωτογράφησαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι· τούτων αἱ ἀξιολογώτεραι εἰσὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (ἦπ' ἀριθ. 1802—1803), τῆς Μονῆς Βελανιδιάς (1770—1771), τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν (1772—1775), τῆς Μονῆς Νταοῦ-Πεντέλης (1778—1780), τῆς Μονῆς Ἀστερίου (1782—1785), τῆς Ὡμορφῆς Ἐκκλησιᾶς (1786—1791), τῶν ἱερῶν σκευῶν τοῦ χωρίου Βαρθολομιοῦ (1797), τῆς ἐν Τροιζήνι ἠρειπωμένης Μητροπόλεως Δαμαλᾶ καὶ Βίδι (1804—1805^α), τῆς ὑπεράνω τοῦ χωρίου Δαμαλᾶ διαλελυμένης Μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου (1806—1808), τῆς Μονῆς Πόρου (1809—1812), τοῦ παρὰ τὸ Ρίον ἀρχαίου ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου (1815—1817) καὶ ἐτέρων Χριστιανικῶν μνημείων Πάρου, Ἀθηνῶν, Δαφνίου, Καισαριανῆς, Μεθάνων, Εὐβοίας, τοῦ ἐν Αὐλίδι ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου (1845—1846), τῶν ἀγιογραφιῶν τοῦ ἐν τῇ Μονῇ Φιλοθέης ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ ἰδίᾳ τῆς **διὰ παντὸς** δυστυχῶς ἀπολεσθείσης πολυτίμου εἰκόνης τῶν Μυροφόρων, περὶ ἧς ἡ ἡμε-

τέρα εταιρεία **μάτην, μάτην** παρά τῷ Ἀρχηγῷ τῆς ἐκκλησίας τὰ δέοντα περὶ τῆς διασώσεως ταύτης ἐνήργησεν.

Ἀρχιτεκτονικὰς δὲ κατόψεις πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις 84 προσεθέσαμεν ἐτέρας 5, ὧν λόγου ἄξιαι

α'.) ἡ τῆς ὅλης περιοχῆς τῆς Μονῆς Φιλοθέης μετὰ τῶν κελλίων καὶ ὑπογείων, κρυπτῶν, ὑδραγωγείων, τάφων κλ. (ὑπ' ἀριθ. 1847).

β'.) ἡ τῆς Μονῆς Ἀστερίου μεθ' ἀπάσης τῆς περιοχῆς τῶν κελλίων κλ. (ὑπ' ἀριθ. 1848).

γ'.) ἡ τῆς Ὁμορφῆς Ἐκκλησίας (ὑπ' ἀριθ. 1849), καὶ

δ'.) ἡ τοῦ ἐν Αὐλίδι κομψοτάτου ναοῦ τοῦ ἀγίου Νικολάου (ὑπ' ἀριθ. 1850). Τούτου τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν ἰδὲ ἐν σελ. 56.

Πρὸς τούτοις διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἐκ Ζακύνθου εὐλαβεστάτου Πατρὸς Διονυσίου Θεοδόση, περιῆλθον χειρόγραφοι διατάξεις τῆς λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου τοῦ τε ἱερέως, τοῦ Διακόνου καὶ τοῦ Ἀναγνώστου (1732—1736).

Ὑπ' ἀριθ. 1798 κατεχωρίσαμεν τὸ εἰς τὸ χωρίον Καβάσιλλα ὑπεράνω τοῦ ἐγοριακοῦ ναοῦ περισωθὲν οἰκόσημον, περὶ οὗ ἤδη ἐν σελ. 53 ἀνεφέρομεν.

Ὑπ' ἀριθ. 1831 ἐξ ἐλαιογραφίας τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συμβούλου τῆς Ἐταιρείας Ἐμμ. Λαμπάκη, κατεχωρίσαμεν φωτογραφικὸν ἀπότυπον τῆς ἐν Μιστρᾷ, ἐν τῷ Νάρθηκι τῆς Παντανάσσης εἰκόνας **Ἐμμανουὴλ τοῦ Λασκάρεως**.

Ἡ εἰκὼν αὕτη ἀντεγράφη τῷ 1887, ὅτε ἐπ' αὐτῆς ἀνεγνωμεν τὴν ἐπομένην ἐπιγραφὴν, ἣτοι

ΕΚΗΜΗΘΗ Ο ΔΟΥΛΟΣ

Τ[ΟΥ]ΙΙ|ΑΝΥΠΕΡΣ|Ε|ΒΑΣ|Τ|ΟΥΔΕ|Σ|ΙΠΟΤΟΥ|:ΗΜΩΝ
Κ|ΩΝ|Σ|ΤΑ|ΝΤ|ΙΝΟΥΤΟΥ|Ι|Α|ΔΕΩΔΟ|ΓΟΥ|
ΕΜΜΑΝΟΥ|ΗΛΛΑΣΚΑΡΙΣ Ο.Χ.ΚΤΙΚ...
ΕΤΟΥΣ|ϚϞΝΓ|ΙΝΔ. Η (=1445)¹.

Ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δὲ ταύτῃ ἀναφορᾶς τοῦ ὀνόματος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τινὲς ἐνόμισαν ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη παρίστησι τὸν τελευταῖον τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον².

Ἄνω τῆς εἰκόνος ταύτης ἐντὸς κύκλων ἀνέγνωμεν τὰ γράμματα

	M;		X	
H		Λ	T	Z
	N		K	
				3

ΜΑΝΟΥΨΑ

Ἐπ' αὐτῆς δὲ τῆς εἰκόνος δι' ἀκίδος ἀνέγνωμεν

1528 [Δημήτριος;]⁴

1. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ φυλλαδίου τῶν Συμμίκτων σελ. 38 ἀνέγνω ἐκμηχῆθη ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ . . . [ὑπερ]τίμων τοῦ Παλαιολόγου Ἐμμανουὴλ Δάσκαρις.

[Ἔτους] [Ϛ] Ϟ ΝΓ' [Ν]εμήσεως] Η. (μ. Χ. 1445).

2. «Ἑβδομάς» τόμ. Β', σελ. 426.

3. Ὁ συγγραφεὺς τῶν Συμμίκτων σ. 37 φρονεῖ ὅτι τὰ γράμματα ταῦτα σημαίνουνσι Χ[ριστός] Κ[ύριος] τ[ῶν] ζ[ώντων], ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι ταῦτα δηλοῦσι τὸ ἐπίθετον ἢ τίτλον τοῦ ἀνωτέρου Ἐμμανουήλ, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν τελευταίων γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς Ο. Χ.ΚΤ.....

4. Ὁ συγγραφεὺς τῶν Συμμίκτων σ. 38 πιθανῶς λέγει ἀναγνωστέον «διάκονος».

Ἐν τῇ Μονῇ Γαλατάκι τῷ 1890 μεταξύ τῶν λοιπῶν Πατριαρχικῶν σιγίλλίων ἀνεύρομεν τοῦ 1574 σιγίλλιον Ἰερεμίου τοῦ Β', (οὗτινος τὸ φωτογραφικὸν ἀπότυπον ὑπ' ἀριθ. 1844 κατεχωρίσαμεν), δι' οὗ οὗτος ἐπικυροῖ τὴν ἀφιέρωσιν κτημάτων Λαυρεντίου τοῦ Μητροπολίτου Εὐβοίας εἰς τὴν ἀνωτέρω Μονὴν Γαλατάκι.

Ἦπ' ἀριθ. 1856, ἂν μὴ πολιᾶς ἀρχαιότητος ἀντικείμενον, οὐχ ἦττον βαρυσημάντου νεωτέρας ἱστορικῆς ἀξίας κειμήλιον κατεχωρίσαμεν, τὸ χρυσοῦφαντον ἐπιτραχήλιον «τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκέων ῥέειν αὐδῆ» τοῦ νεωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων.

Ἦπ' ἀριθ. δὲ 1866 κατεχωρίσαμεν λεπτεπιλέπτου ξυλογλυπτικῆς τέχνης ἀρχιερατικὸν ἐγκόλπιον εἰς εὐσεβῆ μνήμην τοῦ ποτὲ κατόχου αὐτοῦ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Ἀρχιερέως Φωκίδος Δαυίδ, καὶ οὗ ἡ ὑπ' ἀριθ. 1867 σεμνὴ φωτογραφικὴ εἰκὼν ἔκλεισε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῷ Μουσεῖῳ ἡμῶν περιελθόντων ἀντικειμένων κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1893.

